

ΘΕΣΕΙΣ

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΥ... ΣΑ ΔΕ ΠΕΙΣ...

(ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΩΝΥΜΙΩΝ)

Του Παναγιώτη ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ*

Την αφορμή του σημειώματος που ακολουθεί μου την έδωσε το παρακάτω γεγονός: Το καλοκαίρι ξεφυλλίζοντας ένα περιοδικό από τα δεκάδες που εκδίδουν οι αθηναϊκοί σύλλογοι των διαφόρων χωριών της Λέσβου και για τα οποία γράψαμε παλαιότερα και στη στήλη αυτή, διάβασα την επιστολή ενός αναγνώστη του περιοδικού που διατύπωνε τα παράπονά του επειδή σε προηγούμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού κάποιος χωριανός της είχε δημοσιεύσει διάφορα παρατσούκλια, ανάμεσα στα οποία υπήρχε και εκείνο του νεκρού πατέρα της, το οποίο θεώρησε ότι θίγει τη μνήμη του.

Η διαμαρτυρία αυτή έφερε στην επικαιρότητα και πάλι το παμπάλαιο θέμα της χρήσης των παρατσούκλιων, των παρωνυμίων για τα οποία έχουν γραφεί πολλές σελίδες. Μάλιστα είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η διαμαρτυρούμενη αναγνώστρια με το κείμενό της και προσπαθώντας να αποκαταστήσει την αξιοπρέπεια του νεκρού πατέρα της που θεώρησε ότι είχε θιγεί έθετε και μερικά από τα χαρακτηριστικά της χρήσης τους. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι ο πατέρας της δεν είχε καμιά σωματική ανωμαλία, αλλά ότι στον πόλεμο ο πατέρας είχε δεχθεί καίριο τραύμα το οποίο του είχε δημιουργήσει μια παραμόρφωση η οποία είχε δώσει την αφορμή στους συγχωριανούς του πατέρα της να επινοήσουν το συγκεκριμένο παρωνύμιο. Βέβαια, επειδή έτυχε να γνωρίζω κάπως τα πράγματα, η αναγνώστρια δεν τονίζε το γεγονός ότι με το ίδιο ονοματεπώνυμο υπήρχε στην περιφέρεια του χωριού και άλλος συγχωριανός και έτσι ήταν εύκολο τα πράγματα να πάρουν τον δρόμο που πήραν αφού το σημάδι του πολέμου προσέφερε ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό που μπορούσε να αναχθεί σε παρατσούκλι και συνάμα να συμβάλλει στην καλύτερη συνεννόηση των ανθρώπων.

Με αφορμή το γεγονός αυτό και δεδομένου ότι σε

πολλά χωριά της Λέσβου και φυσικά και απανταχού της χώρας υπάρχει ακόμα ζωντανή η χρήση των παρωνυμίων σκέφτηκα να διατυπώσω ορισμένες πληροφορίες για την παραγωγή και χρήση τους χωρίς βέβαια να "κομίσω γλαύκαν" αφού στη σχετική βιβλιογραφία τα ζητήματα αυτά έχουν πολλές φορές διατυπωθεί.

Ο σχηματισμός και η χρήση, λοιπόν, των παρωνυμίων ανάγεται σε παλαιότερες εποχές και διαγράφει μια μακρά πορεία ανά τους αιώνες. Έχουν, εξάλλου, απασχολήσει πολλούς μελετητές, ιστορικούς, λαογράφους, τοπικούς λογίους και η συγκομιδή σε ευρηματικά παρατσούκλια από όλους τους ελληνικούς τόπους είναι αξιοσημείωτη, εντυπωσιακή θα έλεγα.

Συναφείς προς την καταγραφή υπήρξαν και προσπάθειες ερμηνείας του φαινομένου που έχουν να δώσουν καλές απαντήσεις. Σύμφωνα με αυτές τα παρανόμια οφείλονται φυσικά και στην σκωπτική διάθεση των ανθρώπων αλλά έρχονται να αντιμετωπίσουν και ορισμένες καταστάσεις ιδίως των ανθρώπων των αγροτικών κοινωνιών, των ανθρώπων της υπαίθρου γενικότερα, χωρίς φυσικά να απουσιάζουν και από τα αστικά κέντρα. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτές τα παρωνύμια έρχονται να τονίσουν την σωματική ιδιομορφία ορισμένων ατόμων, την ανώτερη ή κατώτερη πνευματική ικανότητα, τις συνήθειες των ανθρώπων, την ιδιαίτερη προσφορά ορισμένων φθόγων, τις καταχρήσεις στις οποίες επιδίδονται ορισμένα άτομα, τις ιδιαίτερες τάσεις τους.

Αντιστρέφοντας το σχήμα αυτό μπορούμε να πούμε ότι τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν ακριβώς τις αφορμές για να σχηματιστούν τα παρωνύμια και οπωσδήποτε η κατίσχυσή τους σε ένα τόπο έχει να κάνει και με το πνεύμα, τον χαρακτήρα των ανθρώπων του, τις προσλήψεις, τις αντιλήψεις, τα έθιμά του.

Όσο περα απ' όλα αυτά είναι γεγονός ότι παρέ-

χουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να συνεννοούνται, να επικοινωνούν καλύτερα και μάλιστα στις αγροτικές κοινωνίες όταν το επίπεδο του προφορικού πολιτισμού σε πολλές περιπτώσεις είναι ανώτερο του γραπτού. Άλλωστε δεν πρέπει να λησμονούμε ότι σε πολλές περιπτώσεις τα παρατσούκλια υποκατέστησαν τα πραγματικά ονόματα και σε άλλες κυριολεκτικά τα αντικατέστησαν καθώς η συχνή χρήση τους επέφερε τη μεταβολή αυτή. ακόμα σε άλλες περιπτώσεις, όταν πρέπει να καταχωρηθεί γραπτά το όνομα παρατίθεται δίπλα και το παρανόμι για να μην υπάρξει καμιά περίπτωση αμφιβολίας.

Κάτω από το πρίσμα των παρατηρήσεων αυτών η σημασία των παρωνυμίων είναι σημαντική για τις ανθρώπινες σχέσεις των παλαιότερων κοινωνιών και δεν είναι τυχαίο ότι τα τελευταία χρόνια όταν η ψυχαγωγία, η επικοινωνία, οι σχέσεις των ανθρώπων έχουν μεταβληθεί η παραγωγή τους έχει αρχίσει να μειώνεται σημαντικά. Όσο και σήμερα ακόμα στα χωριά μας όταν το φέρνει η κουβέντα και ξανοίγεται ο λόγος για κάποιον απόντα που δύσκολα γίνεται αντιληπτός με το κανονικό του όνομα έρχεται το παρατσούκλι του ίδιου ή του πατέρα του ή της μητέρας του ή και του παππού του να διευκολύνει τα πράγματα.

Βέβαια δεν παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η οξύτητα ορισμένων παρωνυμίων και κυρίως εκείνων που φθάνουν σε άκρα αθυροστομία ή επικεντρώνονται σε φυσικές ατέλειες δημιουργεί οξύτητες και παρεξηγήσεις, πράγματα αναπόφευκτα και κατανοητά, τα οποία φυσικά είναι προτιμητέα από την αφωνία ή την λογοκρισία... Έτσι κι αλλιώς η έκφραση: "η Μηνάς τ' Βαξεβάν, τ' Μανουλέλ, σα δε πεις" θα εξακολουθήσει να επιβιώνει για πολλά χρόνια ακόμα...

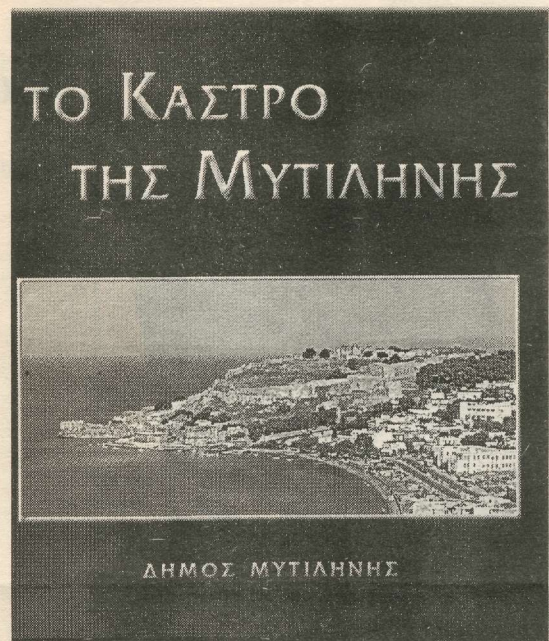
* Ο Παναγιώτης Μιχαηλάρης κατάγεται από τον Μανταμάδο. Είναι ιστορικός στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Το κάστρο της Μυτιλήνης, 12ο Δημοτικό Σχολείο, εκδ. Δήμου Μυτιλήνης, Μυτιλήνη 2002, σ.σ. 72

Αυξάνουν οι εργασίες μαθητών που εκδίδονται ως βιβλία και λευκώματα. Οι εργασίες αυτές είναι αποτέλεσμα εξωδιδασκικών δραστηριοτήτων. Σχεδόν όλα τα σχολεία του νησιού μας έχουν αναπτύξει δράσεις που αφορούν το περιβάλλον, την υγεία και λιγότερο άλλους τομείς. Στις εργασίες αυτές συνεργάζονται μαθητές διάφορων τμημάτων και τάξεων, καθώς και εκπαιδευτικοί.

Στα Δημοτικά σχολεία οι εργασίες αυτές έχουν πολλές ομοιότητες με το πρόγραμμα της Ενελικτικής Ζώνης που εφαρμόζεται δειγματικά και πειραματικά σε κάποια σχολεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΝΩΣΙΑ

Στην εργασία τους τούτη οι μαθητές της ΣΤ' τάξης του 12ου Δημοτικού με τους δασκάλους τους Βαμβακίτου Σταυρούλα και Τριχώνα Βασιλή μελέτησαν την ιστορία του κάστρου της Μυτιλήνης. Την πορεία του μέσα στον χρόνο, τη χρήση του, την τοπογραφία του. Συγκέντρωσαν στοιχεία από βιβλία, επισκέφθηκαν τον τόπο, φωτογράφησαν το κάστρο. Έγραψαν ατομικές εργασίες, ζωγράφησαν, έφτιαξαν κατασκευές. Και ως αποτέλεσμα ήρθε η σύνθεση της εργασίας.

Παρακολουθούμε ακόμα το σχηματισμό της ομάδας, την επιλογή του θέματος, των χωρισμό των μαθητών, τους κανόνες, τα προβλήματα, αλλά και ότι άλλο είχε σχέση με την πορεία της εργασίας.

Πρέπει να σημειώσουμε τους αρκετούς προλόγους, την απουσία του τίτλου του σχολείου από το εξώφυλλο, και την δυσανάλογη παρουσία του Δήμου Μυτιλήνης σε σχέση με τη χρηματοδότηση. Μένει πάντως μια εργασία τυπωμένη σε βιβλίο.